M U N I

Annex No. 11 to the MU Directive on Habilitation Procedures and Professor Appointment Procedures

HABILITATION THESIS REVIEWER'S REPORT

Masaryk University	
Faculty	Faculty of Social Studies
Procedure field	Political Sciences
Applicant	**Mgr. Pavel Dufek, Ph.D.**
Applicant's home unit, institution	Faculty of Social Studies, Masaryk University
Habilitation thesis	Democracy as Public Justification: Towards a Non-Authoritarian Political Theory
Reviewer	**doc. PhDr. Vojtěch Belling, Ph.D.**
Reviewer's home unit, institution	Czech National Bank

Předkládáná habilitační práce porovnává různé formy legitimizace politického řádu se speciálním zaměřením na demokratický systém. Autor na počátku upozorňuje na úskalí mnoha současných metodologických přístupů k obhajobě demokracie, přičemž se zaměřuje především na pluralistické teoretické koncepty. Upozorňuje v prvních kapitolách na jejich úskalí a argumentační nedostatky a slepé uličky. Dochází přitom k závěru, že je nutné oprostit se od postulování demokracie jako východiska (a zároveň předmětu ospravedlnění) teoretického zkoumání, a zaměřit se na to, jak lze ospravedlnit (legitimizovat) politickou autoritu jako takovou. Poté, co posuzuje různé koncepty legitimizace, zvl. ve vztahu k modernímu konceptu reprezentace a reprezentativní demokracie, nabízí koncept tzv. veřejného ospravedlnění (public justification) jako metodologicky nejvhodnější cestu, která má zabránit jak sklouznutí k "sektářství" (tedy opírání teoretických východisek o normativně pevně určené hodnoty, které nejsou předmětem zkoumání a možného zpochybnění), tak k anarchii (coby absolutními pluralismu rezignujícímu na jakákoli normativní před-východiska). Teorie veřejného ospravedlnění vychází z toho, že ospravedlnitelný je takový systém, ve kterém jednotlivci mají dostatečný důvod pro to, aby přijali příslušné obecné pravidlo (nebo jeho návrh). Následně zkoumá kritéria tohoto ospravedlnění, tedy toho, co lze pokládat za onen (rozumný) důvod, tedy jak chápat kritéria rozumnosti a rozumné argumentace, zda zde vycházet z jejich idealizace (ideálně rozumný tvor) nebo z vazby na konkrétní představy a zájmy jednotlivce. Rozlišuje přitom s odkazem na literaturu mezi "veřejným" důvodem/rozumem a "neveřejným" důvodem/rozumem (rozdíl je v tom, zda je dotyčný důvod/rozum akceptovatelný jako základ vzájemné deliberace (např. náboženská argumentace by v současnosti byla "neveřejným" důvodem/rozumem, zatímco Gallileova argumentace by ve své době byla rovněž "neveřejná"). V dalších částech práce se autor zaměřuje na detailnější popis konceptu veřejného ospravedlnění a jeho praktických konsekvencí při aplikaci v současném demokratickém řádu. Přitom ukazuje, jak mohou být ústřední témata demokratické diskuse "reformulována" do nového normativně-konceptuálního rámce.

Práce je zpracována velmi kvalitně, na základě robustní literatury. Za jistou slabinu lze považovat, že autor vychází takřka výhradě z anglosaské literatury a také kontextů diskuse v této literatuře vedené. Proto je někdy omezená aplikovatelnost na kontinentnální právní systém, jakkoliv se o ni autor snaží. Doprovodným jevem uvedené slabiny je, že autor, jak se mi jeví, málo reflektuje mnohem starší diskuse (a argumenty) vedené na obdobná či stejná témata již mnohem dříve, např. v německé (a francouzské) akademické diskusi (tzv. v tzv. sporu o metodu), ale i dříve v raně novověké právní filosoii. Řekl bych, že mnohá "nová"

témata i nové argumenty jsou spíše oprášením mnohem starších diskusí. Avšak musím říci, že tato výhrada platí i vůči značnému počtu popsané anglosaské diskuse, takže v tomto nelze autorovi až tak mnoho vyčítat.

Po formální stránce je práce systematicky členěná a oceňuji i krátkost kapitol a "sevřenost" jednotlivých témat. Pouze bych zmínil, že je někdy obtížně čitelná a ne vždy lze z dlouhých popisů názorů a tezí jiných autorů "extrahovat" vlastní pozici autora. V záplavě oněch deskripcí a hodnocení postojů ostatních se čtenář občas ztrácí. Tak v kap. 6.3. autor popisuje možnou kritiku teorie veřejného ospravedlnění (nelze jej aplikovat na sebe sama), následně možné odpovědi na tuto kritiku, které rovněž kritizuje, ale není mi zcela jasné, jaký je vlastně jeho závěr/argument (na konci popisuje postoj P. Billinghama s tím, že je nejserióznější, ale taky ne bez problémů.) Na str. 137 uvádí třetí odstavec tím, že předešlá argumentace vyvolává dvě výzvy, ale hovoří pouze o jedné. Toto uvádím jen jako příklad, podobně jsem se ztrácel na více místech, kde mi nebylo snadno rozlišit, kdy autor pouze popisuje názory a argumenty jiných, kdy protiargumenty jiných na uvedené argumenty, a kdy vlastní argumenty a postoje. Zmíněná "extrakce" je velmi nesnadná (a zatímco první části práce se mi zdály velmi jako kumulace mnoha argumentů a protiargumentů ostatních doprovázené nakonec krátkým závěrem (příklonem na jednu stranu), která pozice se autorovi zdá plausibilnější, teprve postupně se v textu více a více objevovaly i větší party vlastní argumentace. To samozřejmě není problém, pouze to uvádím v kontextu oněch obtíží pro čtenáře. Někdy jsou nejasné a dále nevysvětlené také některé pojmy (např. constituency of justification na str. 76) Na str. 105 na konci prvního odstavce chybí závěr. Text určitě není celkově příliš čtenářsky přívětivý, ale koneckonců u vědeckého textu toto není primárním cílem a autor posudku cítí u sebe úplně stejný problém.

Teorii veřejného ospravedlnění autor prezentuje v zásadě jako nejlepší teoretický přístup k tématu legitimity založený na liberální, či spíše liberálně-demokratické tradici. Nejlepším institucionálním uspořádáním pro aplikaci konceptu veřejného ospravedlnění je klasický parlamentarismus (společně s prvky většinového a tzv. supervětšinového rozhodování), i když mi není zcela jasné, proč vlastně. Autor klade mnoho argumentů pro to, proč hlavní roli v současném rozhodování nemají mít (ústavní) soudy, nýbrž parlamenty (zde se domnívám, že je autor hodně ovlivněn anglosaskou, zvl. americkou diskusí, protože na kontinentně není diskuse o zasahování soudů do politické deliberace stále tak aktuální, jako v USA. Argumentace se mi však např. v tomto bodě nezdá zcela přesvědčivá, neboť uváděných 7 argumentů pro parlamenty vychází spíše z toho, jak byly parlamenty koncipovány v éře 19. století, než jak reálně fungují. Již Carl Schmitt či Jürgen Habermas (a mnozí jiní) upozornili na to, že moderní parlamenty fungují zcela odlišně, než byl původní ideál, že veřejná debata a deliberace je spíše chimérou, že rozhodnutí parlamentů jsou fakticky tvořená v exekutivních tělesech nevolenými aktéry, nejsou ani "viditelná", ani "inkluzivní", ani "reprezentativní" ani "epistémicky" lepší. To samozřejmě neznamená, že bych se neshodoval se závěrem, akorát si nejsem jist, nakolik musí preference pro parlamentarismus nutně vyplývat z opce pro teorii veřejného ospravedlnění tak, jak ji prezentuje autor, a zda by velmi tvrdá "expertokracie" nemohla být vyhodnocena jako úplně stejně souladná s jeho teorií (jakkoli by to autor patrně popřel). Příslušná pasáž na str. 104 mi v tomto nepřipadá zcela přesvědčivá jako hlavní argument proti zmíněným "expertokratickým" tendencím (jež jsou jen replikací klasické přirozenoprávní argumentace vyžadující nestranné, z politiky vyňaté orgány pro posouzení toho, co vůbec smí být předmětem politické deliberace).

Teorie veřejného ospravedlnění, jak je popsána, naráží dle mého soudu na podobné problémy, jako jiné liberálně orientované koncepty, počínaje Hobbesem, Lockem a Kantem. I když se snaží vyvarovat výše uvedeným rizikům skrytě (či zjevně) přirozenoprávní argumentace a je si vědom toho, že "setting tuhé boundaries of qualified acceptability (reasonableness) si thus an absolutely central element of any theory of legitimacy couched on terms of public justification", čelí dle mého názoru přesto problematickým důsledkům.

Autor neustále zdůrazňuje, že se staví za "weak open justification", "minimalist core of epistemic reasonableness" apod., avšak klíčovým pojmem, jakkoli to přímo z textu zdaleka tolik nevyplývá, je v celé práci koncept. tzv. sociální spolupráce, která má být jediným kritériem pro vyloučení některých názorů a argumentů z jakékoli politické diskuse. Názory a přístupy, které nejsou kompatibilní s "very idea of social cooperation", mají být eliminovány (str. 79). Tím se hlasitě staví proti těm autorům, kteří chápou mantinely přijatelných názorů úžeji. Avšak je otázkou, co vše lze z mantinetů sociální spolupráce vyvozovat. I když autor tak na jedné straně pléduje proti příliš silné roli ústavních soudů, zdůrazňuje, že ono kritérium sociální spolupráce musí hlídat ony, protože má být vyňato z politiky (pokud argumentu rozumím správně). Podobně argumentuje autor i v případě lidských práv. Jejich koncept nesmí být příliš substantivní a z teorie veřejného ospravedlnění vyplývá pouze "negativistické minimalistické" pojetí. To umožňuje eliminaci "univerzálních zel" (universal evils), která znemožňují sociální spolupráci, jako je bolest, fyzický nátlak, útlak, mučení, předčasná smrt, genocida, ponižování nebo užití lidí jako prostředků k cíli (str. 129). Zde si kladu za prvé otázku, v čem se předkládaná teorie vlastně liší od kantovské argumentace, pro níž je rovněž mravním východiskem odmítnutí chápat člověka jako prostředek k cíli. Za druhé si pak kladu otázku (platnou již u Kanta), qui custodiet custodes ipsos, neboli kdo je hlídačem a kdo hlídá hlídače. Protože v tom tkví již od Hobbese centrální argument suverenistické argumentace proti substantivně pojatému jusnaturalismu. I pokud chápeme limity politické moci spíše procedurálně než substantivně, stále je zde otázka posouzení toho, co je v rozporu se "sociální spoluprací".

Jakkoliv autor tak trochu implicitně počítá s tím, že hranice jsou jaksi bez dalšího zjevné a že přece všichni dobře víme, že sem patří totalitární hnutí, jako je nacismus, pokládám tento part práce za nejproblematičtější. Proč je nutně fyzické násilí v rozporu s principem sociální kooperace? Není vynutitelnost norem vždy spojena s hrozbou násilí a nejde tu tedy spíše o to, kdo oním násilím disponuje? Co přesně znamená ono "užití jednotlivců jako prostředků k cíli"a kdo to bude interpretovat? Kdo přesně bude určovat hranice sociální spolupráce a dle jakých kritérií (jistě, musí to být zřejmě veřejný rozum/důvod, ale není to v praxi poněkud vágní)? Kritérium obecné preference míru před konfliktem na str. 86 je rovněž poněkud vágní, protože vždy narazí na problém, kdy je cena míru pro aktéry vyšší než cena konfliktu. A kdo bude kontrolovat/garantovat správnost výkladu? Musí to být instituce nadaná politickou autoriou se závaznými a vynutitelnými rozhodnutími? Co když toto určení bude excesivní a vyloučí řadu legitimních názorů jen proto, že příslušná autorita tyto posoudila jako jsoucí v rozporu s principy sociální spolupráce? Autor říká v samotném závěru, že "it cannot be denied that due to strict priority of liberal principles justified at the highest order stage, many controversial policy issues will be removed out of the reacht of democratic majorities, or even supermajorities". Cílem má být, aby demokratických procedur nebylo možno zneužívat k prosazování partikulárních zájmů různých skupin. To je samozřejmě téma staré jako moderní teorie demokracie. Avšak jednoznačně přesvědčivé řešení v práci nevidím. Odkaz na proměnlivost reflektující "changes in composition, cultural predispositions, or external circumstances of the given society" (str. 139) mne přitom příliš neuklidňuje. I když tedy autor dochází k závěru, který patrně většina čtenářů podepíše, tedy že demokratické režimy jsou responsivnější než jiné, že více respektují základní individuální práva a že stačí na úrovni "higher-order political justification" zakotvit "pouze" minimalistickou reprezentativní demokracii, sama argumentace se mi nejeví jako jednoznačně konkluzivní.

Výše uvedené výhrady nepokládám ani v nejmenším za kritiku. Na poli politické filosofie bude jakýkoli přístup vždy otevírat prostor pro podobné výhrady a nedomnívám se, že existuje zatím teoretický koncept, který by byl dokonale resistentní vůči jakýmkoli možným protiargumentům. Cílem musí být pouze konsistentnost v rámci zvoleného paradigmatu, avšak s tím, že některá a priorní východiska budou vždy sporná (což platí i pro zmíněného Kanta a stejně by bylo lze např. vůči ne zcela nepodobné Habermasově argumentaci racionálním diskursem argumentovat tím, že principy moderní západní racionality pokládá

bez dalšího za univerzální a nezpochybnitelnou hodnotu). Možné kritické body výše cílí především na onu konstistentnost, kdy se mi zdá, že některé závěry mohou autora dovést ke konsekvencím, které by chtěl spíše popřít (tedy že např. příliš široká interpretace sociální kooperace povede k vytěsnění relevantních názorů nebo že z pohledu některých historických totalitních režimů byl právě jimi prosazovaný řád založen na maximální sociální kooperaci a vylučoval pouze ty názory, které "společenskou spolupráci" odmítaly. Nezastírám však, že tato možná kritika vyplývá ze zaujetí jiného metodologického postoje a nijak nepochybuji o tom, že autorův postoj je velmi relevantní a – jak již uvedeno – hluboce fundovaný. Jde o vynikající příspěvek do debaty, kterou navíc v českém prostředí bohužel nevede příliš mnoho autorů. Proto jej velmi rád doporučuji k akceptaci a pozitivnímu hodnocení.

Reviewer's questions for the habilitation thesis defence (number of questions up to the reviewer)

Viz otázky uvedené výše v textu

Conclusion

The habilitation thesis entitled "Democracy as Public Justification: Towards a Non-Authoritarian Political Theory" by Pavek Dufek **fulfils** requirements expected of a habilitation thesis in the field of Political Sciences.

Date:

31. 5. 2020

Signature:

[redacted]